ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟ ΖΑΪΜΗ ΣΤΗΝ ΚΑΚΙΑ ΣΚΑΛΑ:

Μαρτυρίες μέσα από την ανέκδοτη διατριβή του Adalbert Markovits*

Ειρήνη Παπαγεωργίου-Σταμπόλη
Αρχαιολόγος - Επιμελήτρια Μουσείου Μπενάκη

Εικ. 1: Κάτοψη του σπηλαίου Ζαΐμη. Σχέδιο A. Markovits.

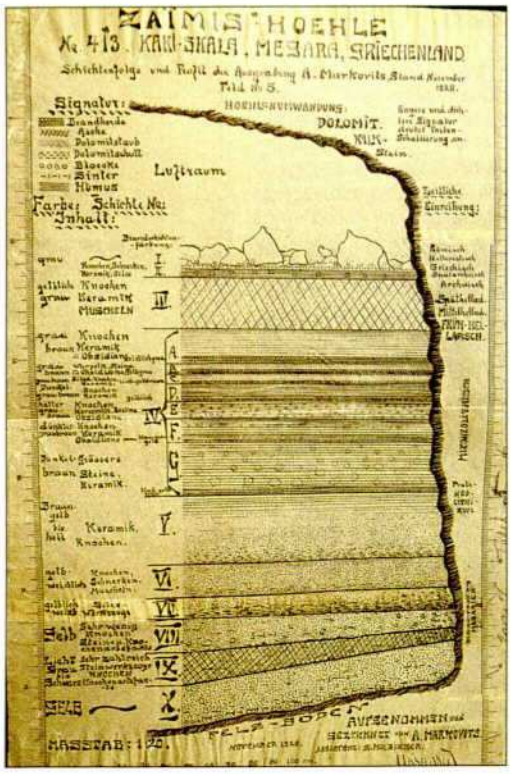

Εικ. 2: Σχεδιαστική απόδοση της στρωματογραφίας στο σπήλαιο Ζαΐμη. Σχέδιο A. Markovits.

Ο Adalbert Markovits έφθασε στην Ελλάδα για πρώτη φορά το 1927, ως πρόεδρος της αυστριακής Σπηλαιολογικής Εταιρείας, με σκοπό να επιβεβαιώσει ότι ο ελλαδικός χώρος γνώριζε την ανθρώπινη παρουσία ήδη από την παλαιολιθική περίοδο. Οπλισμένος με ισχυρό ένστικτο και έχοντας την ενεργό συμπαράσταση Ελλήνων και Αυστριακών καθηγητών, αποφάσισε το 1928 να πραγματοποιήσει έρευνες στη θέση της Κακιάς Σκάλας, όπου εντόπισε γύρω στα 2000 σπήλαια και βραχοσκεπές. Όπως ο ίδιος σημειώνει, τα σπήλαια της Κακιάς Σκάλας πρέπει να κατοικήθηκαν κυρίως κατά την Νεολιθική περίοδο και κατά το τέλος της Παλαιολιθικής. Τα αποτελέσματα των ερευνών του στο "σπήλαιο Ζαΐμη" (εικ. 1), που οφείλει την ονομασία του στην ευγνωμοσύνη του Markovits προς τον τότε πρόεδρο της ελληνικής κυβερνήσεως, συγκεντρώθηκαν στην ανέκδοτη διδακτορική διατριβή του, η οποία υπεβλήθη τον Σεπτέμβριο του 1931 στη Φιλοσοφική σχολή του Πανεπιστημίου της Βιέννης με τον τίτλο "Beitrage zur Urgeschichte von Hellas. Eine neolithische Muschelhaufenstation und die ersten palaeolitischen Funde in situ Griechenlands aus einer Hohle bei Megara".

Στο σπήλαιο αυτό, το οποίο σήμερα δεν υπάρχει, εντοπίστηκαν εννέα συνολικά στρώματα, χρονολογούμενα, σύμφωνα με τον ανασκαφέα, από το τέλος της Παλαιολιθικής έως την ύστερη ρωμαϊκή περίοδο (εικ. 2).

Η συγκομιδή της έρευνας στα νεολιθικά στρώματα του σπηλαίου Ζαΐμη (IV και V) ήταν τόσο πλούσια, ώστε επέτρεψε στον συγγραφέα όχι μόνο την τυπολογική ταξινόμηση της κεραμικής και των εργαλείων, τα οποία κατέταξε σε πέντε φάσεις, αλλά και την εξαγωγή σημαντικών συμπερασμάτων για τη ζωή των νεολιθικών κτηνοτρόφων της Κακιάς Σκάλας. Μεσολιθικά χαρακτηρίζει ο ανασκαφέας τα στρώματα VI και VII, ενώ οι τύποι των εργαλείων που βρέθηκαν στα δύο επόμενα στρώματα πιστεύει ότι απηχούν την παράδοση της απερχόμενης Παλαιολιθικής περιόδου, και μάλιστα μιας ιδιαίτερης βαθμίδας της, την οποία ονοματίζει Μεγαραία, εξαιτίας του τόπου ευρέσεως της συγκεκριμένης εργαλειοτεχνίας.

Η συμβολή του Markovits δεν συνίσταται μόνο στο ότι πραγματοποίησε μια υποδειγματική για την εποχή εκείνη έρευνα, κάτω από ομολογουμένως αντίξοες συνθήκες, ούτε ακόμη στο ότι για πρώτη φορά στην Ελλάδα εξέτασε το πρόβλημα της προελεύσεως του οψιανού ή της χρονολογικής και τυπολογικής κατάταξης των νεολιθικών και μεσολιθικών εργαλείων. Ήταν ουσιαστικά ο πρώτος που ασχολήθηκε συστηματικά με την παλαιολιθική Ελλάδα. Σύμφωνα, βέβαια, με τον Michael Tellenbach, ο οποίος αξιολόγησε την έρευνα του Markovits στο "σπήλαιο Ζαΐμη", τα εργαλεία των στρωμάτων VII-IX ανήκουν πιθανόν στη Μεσολιθική και όχι στην Παλαιολιθική περίοδο. Ακόμη κι έτσι αν έχουν τα πράγματα, η προσθήκη μιας επιπλέον μεσολιθικής θέσης στον ελλαδικό χώρο προκαλεί οπωσδήποτε το αρχαιολογικό ενδιαφέρον.

Το παρόν κείμενο αποτελεί τμήμα της ανακοίνωσής μου στην Ημερίδα που διοργανώθηκε από το Ανθρωπολογικό Μουσείο του Πανεπιστημίου Αθηνών και την Ελληνική Σπηλαιολογική Εταιρεία στις 30 Νοεμβρίου 1993 με θέμα: "Σπηλαιολογικές και προϊστορικές έρευνες του Adalbert Markovits στην Ελλάδα (1925-1940)".